

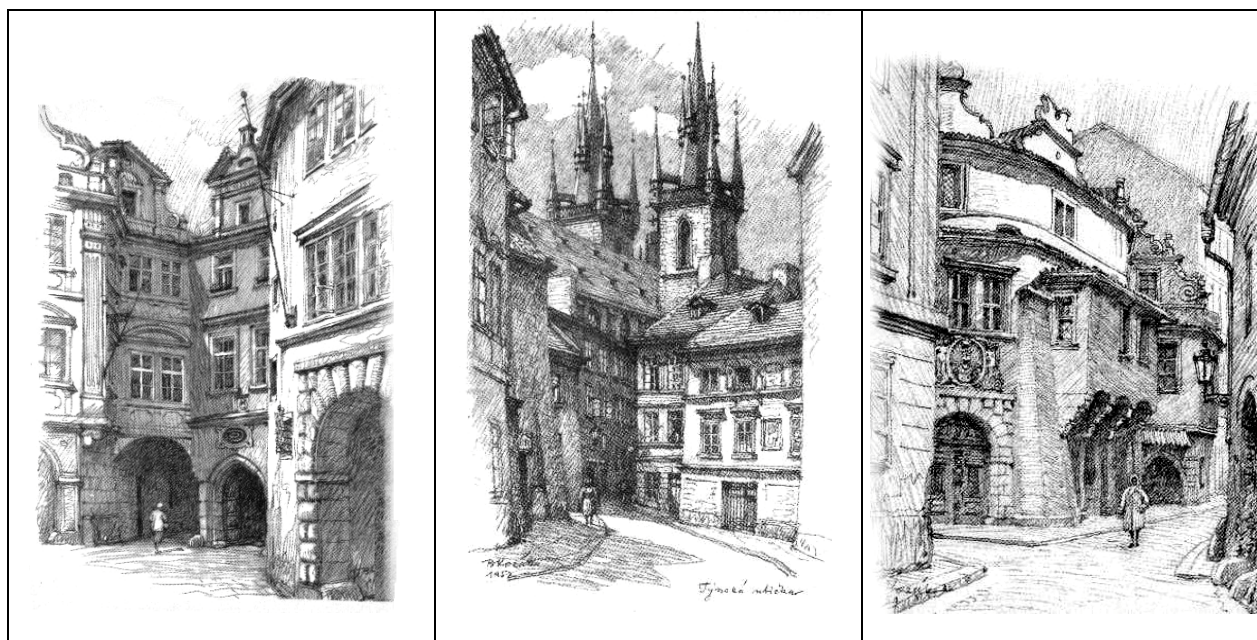
Michal Flegl

Bohumír Kozák - architekt a kreslíř staré Prahy

Ing. arch., Dr. techn. Bohumír Kozák (4. 12. 1885 - 1. 4. 1978) patří k nejvýznačnějším českým architektům meziválečného období. Svým životním působením si však získal také nezapomenutelné zásluhy jako poučený a zanícený ochránce kulturních památek (zejména architektonických), ale též se výraznou měrou uplatnil jako historik i teoretik architektury a urbanismu. A ještě další složku jeho díla je třeba zdůraznit. Dokumentární hodnotu spojenou s uměleckým prožitkem představují jeho kresby i akvarely, v nichž tento brilantní kreslíř zachytil architektonické památky nejen staré Prahy, ale též dalších oblastí Čech.

Bohumír Kozák se narodil ve Velké Lhotě u Dačic, na evangelické faře. Jeho otec ThDr. František Kozák (1857 - 1926), posléze dlouholetý farář v Čáslavi, byl předním teologem evangelické církve helvetského vyznání (kalvínské) a zanechal za sebou bohaté literární dílo. Bohumírovým mladším bratrem byl filozof a teolog Jan Blahoslav Kozák (1888 - 1974), profesor na filozofické fakultě UK a autor řady významných prací z obou oborů. Nejmladší bratr Ladislav Kozák (1900 - 1988) se stal rovněž architektem a s Bohumírem spolupracoval na některých jeho pražských projektech. Architekt Kozák byl pokřtěn jako Božimír, celý život však užíval křestního jména Bohumír. Vystudoval obor architektury na ČVUT (1903 - 1909), kde byl žákem profesorů Josefa Schulze a Jana Kouly. Zde rovněž získal doktorát technických věd. Po absolvování pracoval v ateliéru architekta Osvalda Polívky a později i stavitele Václava Nekvasila. Tehdy také redigoval časopis "Stavba". Po první světové válce si zřídil vlastní praxi, projekční a stavební kancelář "Dušek - Kozák - Máca".

Dům U zlatého prstenu,

vpravo portál domu Granovských

Týnská ulička

Staroměstský dům U Vejvodů

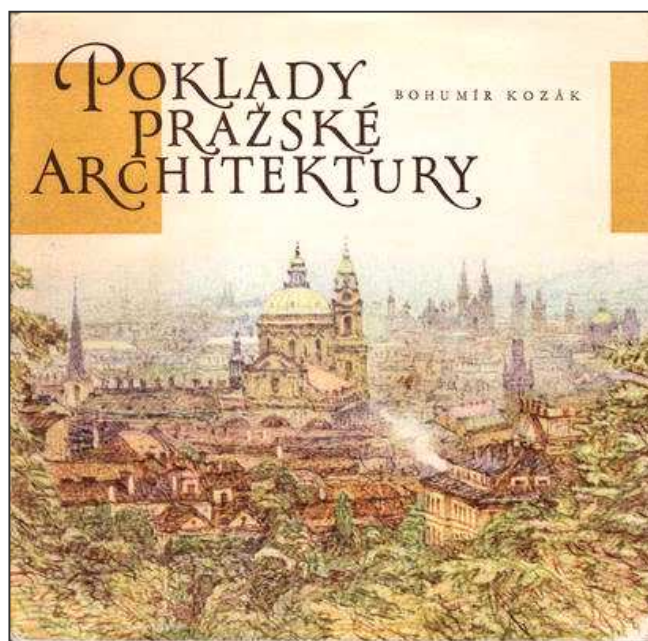
Bohumír Kozák, František Kožík: Poklady pražské architektury (1965)

Ve své tvorbě Bohumír Kozák prošel vlivy dobových uměleckých směrů, které po svém pojímal a zpracovával. Nejranější a také nejkratší tvůrčí období je poznamenáno klasicizující secesí, aby se brzy po první světové válce věnoval dekorativnímu kubismu. Od poloviny dvacátých let se pak Kozák trvale přechýlil k puristickému funkcionalismu. Výstižně charakterizuje historik architektury Zdeněk Lukeš Kozákův vývoj jako "dlouhou cestu od secese k funkcionalismu". Všechny tyto styly je možno dokumentovat na Kozákových pražských i mimopražských stavbách. B. Kozák své evangelické kořeny a životní zakotvení (po celý život byl aktivním členem Českobratrské církve evangelické) nezapřel ani jako architekt. Právě naopak, svým průkopnickým tvůrčím přínosem výrazně přispěl k vývoji protestantské církevní architektury u nás. Již v mládí projektoval baptistickou modlitebnu na pražské Vinohradské třídě (1913-14) a rovněž navrhl (1916) nerealizovaný evangelický kostel a faru v Táboře. V Praze je z jeho architektury tohoto typu nutno vyzvednout, v chronologickém pořadí, zejména tři budovy. Z roku 1923 pochází jeho zásadní přestavba Husova domu - evangelického církevního ústředí, s výraznou fasádou, doplněnou Husovou sochou od Ladislava Kofránka (Nové Město, Jungmannova ul.). Průkopnický vyznívá Kozákovo řešení evangelického sboru v Nuslích (ul. Žateckých) z roku 1934, zejména pokud jde o jeho interiér. Ten je diagonálně pojatý a ve své době progresivně svým členěním vytvářející prostředí nejen k bohoslužbám, ale i k dalším sborovým aktivitám. Třetí z pražských církevních objektů, z roku 1939, je evangelický kostel se sborovým domem ve Střešovicích (nám. Před bateriemi). Má zajímavou historii. Evangelíci ve zdejší oblasti usilovali o postavení vlastní modlitebny již koncem dvacátých let 20. století. Pro stavbu bylo vybráno

několik míst v Břevnově či na hranicích se Střešovicemi. Bohumír Kozák vypracoval (1932) pozoruhodný projekt kostela s farou. Z důvodů především finančních se však nepodařilo získat vhodnou stavební parcelu a tak Kozákův návrh nemohl být uskutečněn. Teprve koncem třicátých let získal evangelický sbor stavební místo ve Střešovicích, ve výrazné pohledové poloze na návrší "Na bateriích". B. Kozák pro toto urbanisticky náročné prostředí zpracoval zcela nový projekt, realizovaný roku 1939 (včetně dodnes elegantně působícího interiéru s využitím modřínového dřeva - provedl truhlář J. Dušek).

K dalším Kozákovým církevním stavbám patří evangelická modlitebna v Praze - Libni (U pošty) z let 1922 - 23. Městu svých mladých let, Čáslavi, věnoval Kozák nejen projekt sborové budovy, realizovaný v roce 1925. Reformační minulost tohoto města připomíná též Kozákem navržený památník Matouše Ulického a Žižkova síň (1925). Celoživotní zájem o evangelickou církevní architekturu B. Kozák prokázal ještě ve vysokém věku. Po řadu let působil jako architektonický poradce synodní rady Českobratrské církve evangelické a v této funkci vyvíjel horlivou tvůrčí a organizační činnost. Se Střešovicemi je spjata i další Kozákova tvorba a to pokud jde o vilovou architekturu. Sám si v roce 1928 postavil vlastní vilu na Ořechovce (čp. 656, Pevnostní ul.). Zdeněk Lukeš uvádí vzpomínku Kozákovy dcery paní Heleny Soukupové. Podle ní Kozák svěřil projekt domu svému spolupracovníkovi Františku Hruškovi, protože rodina neustále kritizovala jeho vlastní návrh. Průměrná architektura vily skutečně neodpovídá Kozákovu autorskému rukopisu, pochybují však, že by aspoň zčásti nezasáhl do projektu svého obydli. Na Ořechovce Kozák projektoval a postavil i jiné vily - v ulici Na pěkné vyhlídce pro církevního historika Ferdinanda Hrejsu (1931) a další v ulici U laboratoře (1928). Arch. Kozák je také projektantem vily v sousední vilové čtvrti Hanspaulce (Kozlovská ul.) i další vily v Dejvicích (ul. České družiny) z roku 1932. S Dejvicemi je spjata řada Kozákových realizovaných objektů. Je to zejména ubytovna středoškolských studentů z roku 1930 (ve Studentské ul.). K nim se v Dejvicích řadí bloky obytných domů na Flemingově náměstí a kolem ulice Jugoslávských partyzánů. Obytných domů i celých bloků postavila v Praze projekční a stavební kancelář Dušek - Kozák - Máca celou řadu. Soupis Kozákových architektonických prací je mimořádný. Uvádí se, že na pražské architektonické scéně nemá obdoby. Proto se můžeme zmínit jen o nejvýznamnějších z nich.

Životním dílem Kozákovým je nesporně rozlehlý areál Masarykových domovů v Krči (dnes Thomayerova nemocnice), stavěný řadu let podle projektu z roku 1926. Dvojice věží na obzoru nad Žižkovem, náležející k budově bývalé Meziměstské telefonní a telegrafické ústředny ve Fibichově ulici (Kozákův projekt z let 1921-26), dodnes patří k panoramatickým dominantám Prahy, zvláště z rampy na Hradčanském náměstí nebo při pohledech od Strahovského kláštera. Arch. Kozák v osobních rozhovorech právě pohled na Prahu z předpolí Strahovského kláštera považoval za nejkrásnější. V samém centru Prahy se setkáváme s několika významnými Kozákovými architekturami. Ve výběru uvedme palác Avion (později Letka, Luxor) na Václavském náměstí. Na Zlatém kříži se k němu řadí v ulici Na příkopě obchodní dům s kinem (dříve Sevastopol) a s pasáží do Celetné ulice. V Bartolomějské ulici na Starém Městě, v samém centru historického jádra Prahy, stojí Kozákem zajímavě řešená administrativní budova čp. 306-307 (1936-1942), vystavěná pro Ústřední sociální úřad hl.m. Prahy a citlivě zasazená do historického prostředí. Odpovídalo to Kozákově často zdůrazňované tezi: "V historické Praze musí moderní architekt chodit - po špičkách!" Z nejranějšího Kozákova tvůrčího období ještě připomeňme obytný dům Riva v Holešovicích (tř. Milady Horákové), poznamenaný klasicizující secesí. Charakteristický rukopis arch. Kozáka si stále zachovává bývalá studentská kolej Budeč na Vinohradech (1923-24). Z poválečných realizací dodnes upoutá elegantní fasáda budovy bývalého Chemopetrolu ve Štěpánské ulici (1949). Pokračováním v uvádění a charakteristice dalších, byť často důležitých staveb bychom zašli do bezbřehosti, takže to ponechme specializovaným odborníkům. Zvláštní kapitolu v Kozákově architektonické tvorbě představuje Nuselský most.

Bohumír Kozák, František Kožík: Poklady pražské architektury. Úvod F. Kožík, uměleckohistorický katalog napsal a perokresby, akvarely, kresbu na titulním listě i na obálce provedl Bohumír Kozák, vyšlo vydal Orbis Praha roku 1965 jako 1. vydání.

Kozák ve spolupráci se stavebním odborníkem Stanislavem Bechyněm vyhrál v roce 1927 soutěž na přemostění Nuselského údolí. K uskutečnění vítězného návrhu však z řady důvodů bohužel nedošlo. Upravený Kozákův návrh (z roku 1938) je prakticky totožný s dnešní, o třicet let pozdější realizací, včetně prosklené stanice na Vyšehradě.

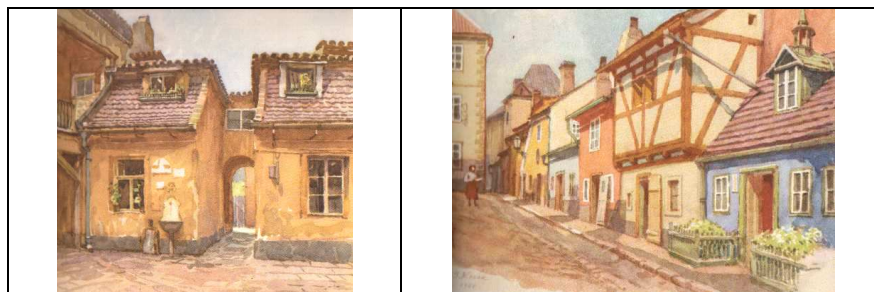
V době druhé světové války byla výrazně omezena stavební činnost. Tato skutečnost samozřejmě postihla i arch. Kozáka. Nechtěně časové uvolnění tedy využil ke grafickému ztvárnění památek staré Prahy, své velké celoživotní lásky. Tak vznikaly cykly Kozákových kreseb a akvarelů, z nichž některé se po válce dočkaly knižního vydání. Své znalosti historie architektury prokázal v umělecko historickém katalogu „Praha - kamenný sen“ (1972, s Emanuelem Pochem). Další soubory kreseb vyšly v Kozákových knihách „Menší Město pražské“, „Mluva pražské architektury“, „Hradčany a Malá Strana“ a v širším horizontu „Architekt na cestách“. Jako kreslíř historické architektury prošel Kozák řadu českých krajin. Mnohé z jeho kreseb byly veřejně vystaveny při Kozákových výročích, bohužel však zůstaly nevydány. V souvislosti s Kozákovým zájmem o pražské památky je jisté třeba zmínit důležitou skutečnost - arch. Kozák byl do vysokého věku, po dvě desetiletí, předsedou Klubu Za starou Prahu. Na této platformě vyvíjel mimořádně aktivní činnost ve prospěch kulturních památek nejen v Praze, ale i v dalších českých historických městech, jak to dokládá klubovní dokumentace. S Kozákovými veřejnými budovami se setkáváme v řadě českých měst, ale také ve slovenských Košicích (areál poštovního ředitelství a rozhlasu). Mezi nimi vynikají - hlavní budova radiostanice v Poděbradech (1923, viz současný obrázek) či bývalá pojišťovna Riunione Adriatica v Hradci Králové (1928-30).

Životní dílo Bohumíra Kozáka je po zásluze vysoce hodnoceno historiky umění, představuje důsažný přínos vývoji naší moderní architektury v Praze i v dalších českých městech. Osobnost B. Kozáka charakterizuje Zdeněk Lukeš slovy: „bezkonfliktní, všemi oblíbený projektant“. Vskutku, Kozák vynikal uměřeným diplomatickým jednáním a noblesním vystupováním. Zúčastnil jsem se s ním řady porad či komisí a nikdy jsem ho neslyšel zvýšit hlas. Vyplývalo to jistě z jeho nepředstírané, neobyčejné laskavosti. Přitom byl člověkem velice citlivým a snadno zranitelným. Po celý život nesl bolestný kříž v podobě těžkého a trvalého zdravotního postižení svého jediného syna. Je přímo symbolické, že jedna z posledních kreseb (ne-li zcela poslední) Bohumíra Kozáka, rodáka z evangelické fary, patřila významné památce české reformace - chalupě „Na sboru“ v Kunvaldu, v níž podle tradice byla roku 1457 založena Jednota bratrská. Kruh se uzavřel!

Bibliografická poznámka

Informace o díle Bohumíra Kozáka přinášejí všechny naše naučné slovníky, zejména pokud jsou zaměřeny na architekturu a dějiny umění. Jubilejní sborník Klubu Za starou Prahu (z roku 2000) obsahuje údaje o Kozákově klubovní činnosti. Srovnej též Zdeněk Lukeš – „Bohumír Kozák aneb dlouhá cesta od secese k funkcionalismu“, Lidové noviny ze 4. 10. 2010 a články Michala Flegla – „Jubileum Bohumíra Kozáka“, Kostnické jiskry č. 41, 1965 a „Architekt Bohumír Kozák a Praha“, Břevnovan č. 1-2, s.10, 2007.

Dvorek domu čp. 457 ve Všehrdově ulici (1961) a Zlatá ulička na Hradě (1961)

Emanuel Poche, Zdeněk Wirth, Bohumír Kozák: Hradčany a Malá strana. Texty E. Poche a Z. Wirth, Kresby tužkou, perokresby, akvarely, frontispis a kresbu na obálce provedl Bohumír Kozák. Vydal orbis Praha 1962, jako 1. vydání.

Pozn. red.: Z mnoha desítek obrázků v uvedených knižních titulech, mezi nimiž nechybí klasická zobrazení historických částí města, je článek záměrně většinou ilustrován výběrem kreseb a akvarelů, kde autor zachytil náhledy na méně publikované skvosty pražské architektury.